

Alena Ivanova, Běloruská rolnicko-dělnická Hramada,

magisterská práce FHS UK 2007, 147 str. rkp.

Alena Ivanova se rozhodla podrobit zevrubnému studiu několikaleté období vzruchu národní mobilizace běloruského obyvatelstva na východním pomezí meziválečného Polska v polovině dvacátých let 20. století. Je to sice téma z teritoriálního hlediska úzké, ba téměř okrajové, avšak, jak doložím závěrem, je velmi zajímavé z hlediska komparativního studia národotvorných procesů.

Autorka zařadila na počátek práce jako první kapitolu velmi podrobný a pěkně zpracovaný přehled dosavadních výsledků historického bádání k problematice běloruské menšiny v Polsku. Neuvědomila si jen, že do takového přehledu nepatří jen informace o faktografickém přínosu jednotlivých prací, ale také informace o názoru autorů na studovaný problém. Proto by pro ni měli být zajímaví také autoři, kteří sice faktograficky nic nepřinesli, ale zaujali k jejímu tématu nějaký postoj. Vlastní výsledky výzkumu rozčlenila pak do tří kapitol (2.-4.). Druhá kapitola je věnována stavu hospodářství a sociálním a národnostním poměrům v západním Bělorusku. Je to velmi dobře dokumentovaná a promyšlená analýza sociálních poměrů, které sleduje ve dvou základních prostředích – v zemědělství a v průmyslově-řemeslném sektoru. Jako východisko pro pochopení politického zápasu jsou údaje o sociální situaci stejně důležité, jako údaje o národnostní problematice a národnostním útisku v této oblasti. Při vši snaze o objektivizaci údajů se místy autorka neubrání pochopitelnému zaujetí, v němž prozrazuje svoji osobní angažovanost v této problematice.

Třetí kapitola je poutavým líčením postupného politického zrání nezkušených nastupujících běloruských elit – ať již na půdě sejmu či na půdě místní samosprávy. Je to líčení diferencované, které přihlíží k širším souvislostem, postihuje diferencovanost politických postojů, ale zachovává si smysl pro výběr relevantních údajů. Časově je tato kapitola dovedena do počátku masových úspěchů Hromady roku 1925.

Následující čtvrtá kapitola je rozdělena do dvou podkapitol. Prvá z nich sleduje organizační formy, komunikační cesty i vnitřní vazby bouřlivě se rozvíjejícího hnutí a podává velmi zevrubný kvantitativní přehled členské základny místních organizací Hromady i přibližný odhad sociální základny členstva. Poněkud neorganicky působí zde výklad o pronásledování hnutí, které bych spíše zařadil do druhé části kapitoly. Tato druhá část se totiž věnuje konkrétním cílům a výsledkům národního zápasu, z jehož mnohotvárné skladby autorka zcela opodstatněně volí zejména zápas o ovládnutí místní samosprávy a zápas o běloruskou školu.

Zevrubný popis politické perzekuce, jíž polské úřady a policie běloruské hnutí nakonec likvidovala, by si myslím zasloužil vyčlenit jako samostatná, třetí část čtvrté kapitoly. Umožnilo by to nejen lepší přehled, ale také přesvědčivější argumentaci.

Největší síla a přínos předkládané práce je právě v bohaté faktografii, kterou autorka získala nejen velmi pilným studiem bohaté literatury, ale také studiem archivním. Proto můžeme konstatovat, že přináší vskutku nové údaje o politických a sociálních aktivitách běloruské menšiny v prvních letech existence polského státu. Při vši záslužnosti však má práce jednu závažnou slabinu, kterou je třeba přičíst na vrub autorčině nezkušenosti – a také nedůslednosti vedoucího učitele: je to malý smysl pro teoretickou a vůbec problémovou stránku studované tematiky. V úvodu vlastně se nedovíme, v čem tkví problém, který autorka hodlá řešit, - a tomu odpovídá i povaha závěru. Závěrečná kapitola totiž shrnuje hlavní poznatky, k nimž autorka v jednotlivých kapitolách došla, upozorňuje na nejvýznamnější souvislosti, ale bohužel nemůže odpovědět na otázky, které si ani nepoložila a pochopitelně se neodvažuje zařadit své téma do širších souvislostí, ani formulovat otevřené problémy. Jsem však přesvědčen o tom, že se z této zkušenosti pro budoucnost poučí.

Při tom je nesporné, že obecný význam poznatků, které autorka shromáždila, přesahuje rámec studia menšinových hnutí v Polsku a potvrzuje řadu obecnějších hypotéz vysvětlujících proces formování moderního národa. Je to především doklad, že v podmínkách nízké úrovně národní identity lze obyvatelstvo mobilizovat tím, že se národní agitace orientuje na podporu jeho palčivých sociálních potřeb. Obecněji řečeno, dokládá se zde význam národně relevantního zájmového rozporu. Zároveň autorka přináší bohatý soubor dokladů o tom, že národní agitace může uspět teprve tehdy, může-li využít jisté úrovně sociální komunikace. Zajímavý teoretický problém však se nabízí také ze zjištění, že politická persekuce může zastavit a vrhnout zpět i národní hnutí, které již dosáhlo masového ohlasu mezi obyvatelstvem. Kdybychom vycházeli z poznatku doloženého v mnoha jiných národních hnutích, že totiž masové národní hnutí již nemůže být zastaveno a „zvráceno“, mohli bychom se skepticky ptát, zda běloruské hnutí ve východním Polsku skutečně již roku 1926 své masové fáze dosáhlo. Dodejme, že autorka nevědomky potvrdila moji starou tezi, že nacionalismus není svébytnou politickou ideologií, ale je slučitelný s každým politickým hnutím – i s komunistickým.

Závěr: autorka předkládá materiálův nesmírně bohatou a faktograficky práci, v níž projevila nesporné badatelské schopnosti, nápaditost při shromažďování údajů, píli i schopnost odlišit podstatné od nepodstatného. Navzdory nedostatečnému smyslu pro obecnější souvislosti, který je dán její nezkušeností, považuji její práci za výbornou a navrhuji, aby takto byla hodnocena.

Praha, 13. 9. 2007

Prof. PhDr. Miroslav Hroch, DrSc